

סיכום כנס הדיינים - תשע"ג, בנושא:

הוצאות משפט

1. מומלץ להוסיף להסכם הבוררות סעיף שבו הצדדים מתחייבים לשלם הוצאות משפט כפי שיקבע בית הדין,¹ ובכלל זה פיצוי על מניעת רווח,² לצד שכנגד או לצד ג' (כגון, מומחה או עד) הכללים להלן מבוססים על הדין ועל ההתחייבות.
2. במקרה של הוצאות בית דין, כגון, הוצאות על מומחה בית דין, ואגרות בית דין – ברירת המחדל היא שההוצאות מתחלקות באופן שווה,³ אלא אם יש סיבה לחלק אחרת כמפורט להלן.
3. כאשר מדובר בבעלי דין שנהגו באופן הגון וסביר אין חיוב בהוצאות של בעלי הדין.⁴
4. ניתן לחייב בהוצאות בעלי הדין, או להטיל על אחד מבעלי הדין את הוצאות בית הדין, במקרים הבאים:
 - א. כאשר התובע הוציא הוצאות כדי להביא נתבע סרבן לדין תורה,⁵ אף כאשר הנתבע יצא פטור ובלבד שהתביעה לא התגלתה כקנטרנית.⁶
 - ב. כאשר אדם גרם להוצאות מיותרות במהלך דין תורה, כגון, כאשר התובע תביעה שקרית בדין תורה כדי להטריד את הנתבע,⁷ או כאשר אדם שחתם על הסכם בוררות נעדר בזדון מדיון שנקבע מראש,⁸ או ביקש דיון שלא היה בו צורך וכדומה.⁹
 - ג. כאשר מתקיים דיון בבית הדין לאחר התחלה של דיון בבית המשפט:

¹ הרב אברהם שפירא, הקדמה לספר תקנות הדיון תשנ"ג. הרב מרדכי אליהו, פד"ר ג, עמ' 14, כתב שראוי לתקן תקנה כללית בעניין זה.

² לדעת עיונים במשפט חו"מ סי' ב, עמ' כד, יש לציין זאת במפורש.

לדעת ערוך השולחן חו"מ סא, יא, במקרה של אובדן רווח ברור ולא מסופק אין צורך לציין במפורש, ורבים חלקו עליו (שי"ך חו"מ סא, י; הגר"א חו"מ סא, כ; נתיבות המשפט סא, חידושים יב).

³ שו"ת הריב"ש, תעה; פד"ר ו, עמ' 84.

⁴ תוספות סנהדרין לא, ב, ד"ה מנה.

⁵ רא"ש סנהדרין ג, מ; שולחן ערוך חו"מ יד, ה. בשו"ת נאות דשא, נא, פטר נתבע שסרב בשוגג, כגון נתבע שהתווכח על הסכם הבוררות.

⁶ תומים יד, ד; נתיבות המשפט יד, ד; ערוך השולחן חו"מ יד, י. בניגוד לדעת סמ"ע יד, כח, ועוד.

⁷ ישועות ישראל יד, ד.

⁸ מרדכי סנהדרין, תשז; רמ"א חו"מ יד, ה. האחרונים דנו בדינו של מי שנעדר מדיון בגלל אונס (שו"ת הרמ"א יב; פד"ר ג, עמ' 34), הפסד גדול (שו"ת הרמ"א, ב; ישועות ישראל יד, ה), או בגלל ששכח את קיומו של הדיון (הרב יועזר אריאל, דיני בוררות, עמ' תכט).

⁹ הרב צבי יהודה בן יעקב, משפטיך ליעקב ג, מג.

ניתן לחייב את התובע בהוצאות של הנתבע בבית המשפט – אם הנתבע ביקש להתדיין בדין תורה והתובע סירב.¹⁰

ניתן לחייב את הנתבע בהוצאות של הנתבע בבית המשפט – אם הנתבע סירב במזיד להתדיין בדין תורה והתובע קיבל אישור מבית הדין לתבוע אותו בבית משפט, ונגרמו לתובע הוצאות.¹¹

ד. על בסיס התחייבות בהסכם הבוררות, בסמכות ביה"ד לחייב בע"ד שגרם להוצאות ברשלנות, ובכלל זה: בע"ד ששכח להגיע לדיון למרות שקיבל הזמנה,¹² תביעת שווא שהוגשה ברשלנות, וכן קיום הליכי ביניים מיותרים,¹³ ובעל דין שלא שילם חוב ברור וכדומה, ואילץ את בעל דינו לתבוע אותו.¹⁴

5. חיוב הוצאות פירושו ההוצאות המינימאליות שנדרשו,¹⁵ ובכלל זה, שכר הטרחה של בעל הדין,¹⁶ הוצאות על עורך דין,¹⁷ והוצאות נסיעה.¹⁸

על בסיס התחייבות ניתן לחייב בהוצאות סבירות (ולא רק מינימאליות) וכן עבור אובדן ימי עבודה, לאחר הבאת ראיות על הוצאות אלה.¹⁹

6. אין לחייב בהוצאות שהן מעבר להוצאות הסבירות ע"פ שיקול דעתו של ביה"ד גם אם בעל הדין הוציא אותן בפועל (דהיינו לא חיוב "הוצאות ריאליות").²⁰ אין לחייב מעבר להוצאות שהוצאו בפועל ("הוצאות הריאליות"), אך ניתן לחייב פיצוי על שעות העבודה שהושקעו על ידי בעל הדין עצמו.²¹

¹⁰ שו"ת משפטיך ליעקב א, יב. בעניין זה יש לבחון האם התובע פעל בתום לב.

¹¹ רמ"א חו"מ יד, ה. יש אומרים שגם אם תבע בלא רשות בית דין וזכה בדין שהוא זכאי לפיצוי על ההוצאות (כך משמע מהרמ"א חו"מ שפח, ה; שו"ת הרדב"ז א, קעב).

¹² ראו הרב יועזר אריאל (דיני בוררות עמ' תכט) שלכאורה הדבר שנוי במחלוקת, ונראה שכאשר ישנה התחייבות אפשר לחייב.

¹³ כנ"ל בהערה הקודמת.

¹⁴ במקרה של חוב ברור בשיק ניתן אפילו לפנות ישירות להוצ"פ ושם הוא יחויב בהוצאות גבייה (משפטיך ליעקב חלק ב' סימן ו', עמ' קה, תיק 70020 גוש דן, בראשות הרב יעקב אריאל), ולכן, מסתבר שיש מקום לחייב הוצאות משפט גם בדין תורה כאשר היתה התחייבות לכך. ראו בעניין זה: פס"ד מס' 70075, בראשות הרב דניאל מן, ופס"ד מס' 69008 בראשות הרב אליעזר שנקולבסקי.

¹⁵ בשו"ת כנסת יחזקאל, צז, כתב שניתן לחייב רק בהוצאות המינימאליות.

¹⁶ ערך ש"י יד, ה.

¹⁷ לבוש יד; שו"ת מהרש"ם א, פט; פד"ר ג, עמ' 35.

¹⁸ פד"ר ג, עמ' 35.

¹⁹ בפד"ר שם, נכתב שאין לחייב עבור אובדן ימי עבודה, אולם, במסגרת התחייבות הצדדים ניתן לחייב על כך.

²⁰ רמ"א חו"מ יד, ה; ע"פ ביאור שו"ת ושב הכהן, נג, מובא בפת"ש חו"מ יד, טז, שאין לחייב יותר ממה שהוציא בפועל.

²¹ מנחת ש"י חו"מ יד, ה: "שכר טרחה כשכיר יוס".

7. שומת ההוצאות: כאשר בעל דין הוכיח כמה הוצאות הוציא – בית הדין יבחן האם ההוצאות סבירות. כאשר בעל דין איננו יכול להוכיח כמה הוציא – בית הדין יפסוק לו את העלות המינימאלית של הוצאות כאלה.²²

הרב יעקב אריאל, רב העיר רמת גן, ואב"ד לממונות "ארץ חמדה – גזית"
הרב ד"ר רצון ערוסי, רבה של קריית אונו, ויו"ר הליכות עם ישראל
הרב יוסף כרמל, ראש כולל ארץ חמדה ואב"ד לממונות "ארץ חמדה – גזית"
הרב אברהם גיסר, רבה של עפרה, יו"ר מכון משפטי ארץ, אב"ד לממונות "ארץ חמדה – גזית"
הרב אליעזר שנקולבסקי, ראש ישיבת ההסדר בית שמש, ואב"ד לממונות "ארץ חמדה – גזית"
הרב שלמה אישון, ראש מכון כת"ר, רב מזרח העיר רעננה ואב"ד לממונות "ארץ חמדה – גזית"
הרב יהונתן בלס, רב היישוב נווה צוף, ראש כולל רצון יהודה ואב"ד לממונות "ארץ חמדה – גזית"

²² רמ"א חו"מ יד, ה; שו"ת ושב הכהן, נג; מובא בפת"ש חו"מ יד, טז.